

НАПРЯМИ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

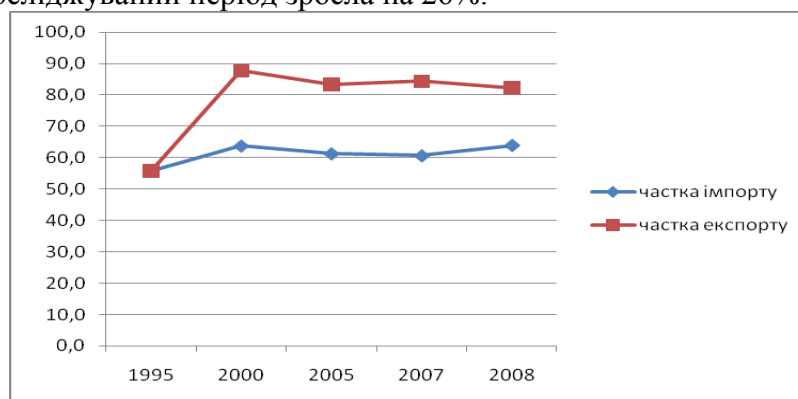
Зварич І.Я., доцент кафедри міжнародного економічного партнерства Тернопільського національного економічного університету.

Основними учасниками міжнародної торгівлі продовольством є розвинуті країни, насамперед США, Франція, Нідерланди, Німеччина, Росія, Китай, Індія. На частку цієї групи країн приходиться порядку 60% світового експорту й імпорту. Приблизно третина закупівель і продажів продовольства приходиться на країни Азії, Африки, і Латинської Америки. У той час частка країн з перехідною економікою незначна і складає менш 5%. [6,7] Країни - ведучі експортери продовольства є одночасно його великими покупцями. Відповідно проблема позиціонування України на міжнародному продовольчому ринку є надзвичайно актуальною та потребує постійної уваги як з боку науковців, так і економістів-практиків.

Теоретико-методичні засади критеріальної оцінки та діагностики товарних ринків знайшли відображення в працях багатьох вітчизняних і закордонних науковців, зокрема, Авдашевої С.Б., Карпова В.А., Ковальова А.І., Кучеренка В.Р., Новоселова А.С., Розанової Н.М., Третьяка В.В., Черненко С.О., Чиркова В.Г. та ін. Проблема інтеграції сільського господарства України до Європейського Союзу займає провідне місце в роботах таких вітчизняних учених, як Я.Базиліук, Б.Губський, Т.Драга, Т.Зінчук, А.Філіпенко та інших. Проте питання позиціонування України на міжнародному продовольчому ринку є недостатньо дослідженим, що і обумовило вибір теми дослідження.

Метою статті є дослідження сучасного стану та перспектив України на міжнародному продовольчому ринку та напрацювання перспектив щодо розвитку напрямів по інтеграції України на продовольчі ринки інших країн. Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлені такі завдання: 1) визначити перспективи формування моделі підтримки розвитку продовольчого сектора України; 2) напрацювати напрями розвитку продовольчого ринку України.

Загалом щоб з певністю сказати про позицію України в контексті її зовнішньоторгової активності потрібно проаналізувати частку експорту та імпорту продтоварів України у загальному експорті та імпорту сільськогосподарської продукції України (рис.1). Таким чином частка імпорту рік за 2007-2008 роки зросла на 3,3%, а за 1995-2008 роки зросла на 8,2%. Щодо частки експорту, то вона за рік зменшилась на -2,1%, а за весь досліджуваний період зросла на 26%.

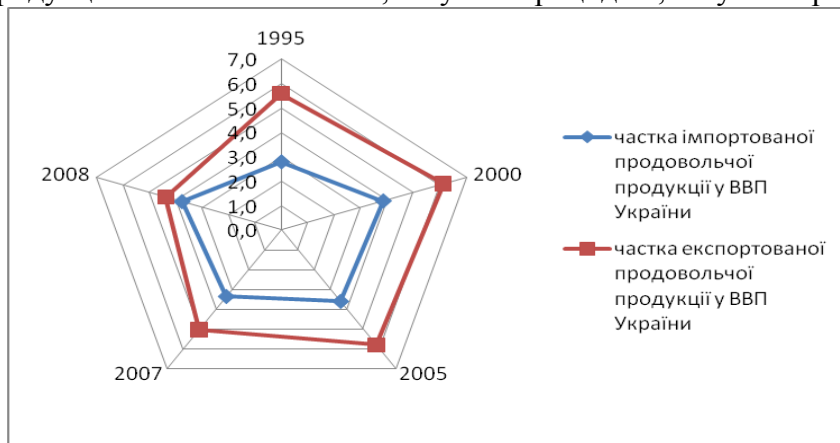

Рисунок 1. Аналіз частки імпорту та експорту продтоварів України в загальному експорті та імпорті с/г продукції України

Джерело: побудувала автор

З рисунка 1 можна сказати, що частка імпорту та експорту сходились у 1995 році, у 2000 році частка експорту значно зросла та чітко відділилась від частки імпорту. На даний момент частка експорту продовольчої продукції у загальному експорті сільськогосподарської продукції перевищує таку частку імпорту.

Також проаналізувано зміну частки імпортованої та експортованої продовольчої продукції у ВВП України (рис.2). Цікавим є той факт, що частка імпортованої продукції у ВВП поступово зростає з 2,8% у 1995 до 3,8% у 2008 році, а частка експортованої продукції натомість впала з 5,6% у 1995 році до 4,4% у 2008 році.

Рисунок 2. Частка імпорту та експорту продукції України в загальному експорті та імпорті с/г продукції України

Джерело: побудувала автор

Для України, на думку вчених ННЦ „Інституту аграрної економіки”, слід сконцентрувати увагу на завданнях підвищення прибутковості продовольчого виробництва як головної умови освоєння такої моделі розвитку країни, що була б успішно позиціонована на міжнародному ринку (рис.3). Досягти це передбачається шляхом:

- 1) підтримки і забезпечення паритетності результатів сільськогосподарської діяльності через дотації і субсидії, за рахунок чого нівелюватиметься ризикований характер сільськогосподарського виробництва;
- 2) зосередження державою зусиль інших галузей економіки (промисловості, матеріально-технічного постачання) для задоволення інтересів сільськогосподарського виробництва; здійснюючи експорт матеріальних ресурсів (металу, добрив, пального) лише за умови задоволення потреб власного, насамперед сільськогосподарського, виробництва, забезпечити його потреби в необхідній кількості матеріальних ресурсів;
- 3) забезпечення в економічній, у тому числі в аграрній політиці, передусім економічних інтересів селян, фермерів (через власність, заробітну плату, ціну), у зв'язку з чим розподіл рентних доходів здійснювати за їхньої участі та згоди, забезпечивши вирівнювання доходів жителів сіл і міст та створивши селянам належне соціальне облаштування.

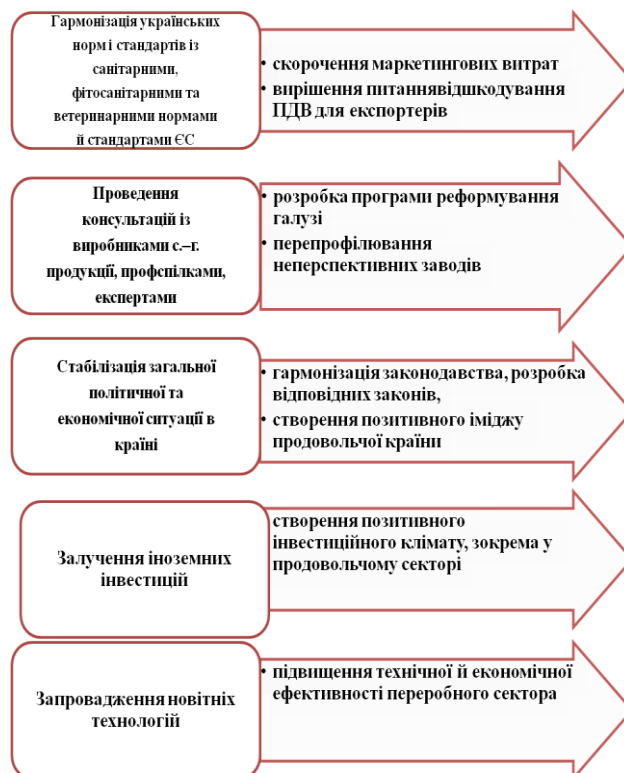

Рисунок 3. Модель курсу України на підтримку продовольчого сектора

Джерело: склала автор

Розв'язання перелічених вище завдань дасть змогу всім суб'єктам сільськогосподарської діяльності повною мірою використовувати власні внутрішні резерви збільшення обсягів та якості виробництва продукції, підвищення його ефективності, що сприятиме вирішенню енергетичної і продовольчої проблеми. Врахування дії зазначених чинників дозволить вирішити проблеми забезпечення продовольством не лише населення України, а й значної частини країн світу.

Насамперед, у процесі реалізації Україною інтеграційної стратегії (рис.4) основними проблемами, які необхідно вирішувати, є адаптованість сільських жителів до нових умов, а також підвищення рівня їх освіти й соціального захисту. Реалізація даних принципів реально можлива, але для цього потрібна буде активніша фінансова участь сільського населення у формуванні фонду соціального захисту та пенсійної системи.

Рис. 4. Система заходів для покращання доступу української продукції на продовольчий ринок ЄС

Джерело: склала автор

Однією з найважливіших складових підвищення ефективності аграрного виробництва зокрема є фінансове забезпечення підприємств, включаючи кредитування, податкові відносини, фінансову підтримку, страхування.

Кредитне забезпечення має формуватися на ринкових принципах, але з елементами державного регулювання, як цілісна система (рис.5).

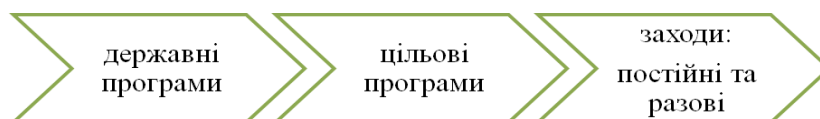
Рисунок 5. Система кредитування продовольчого виробництва

Джерело: склала автор

Також потребують уточнення основні напрямки та пріоритети державної підтримки, до яких слід віднести:

- виробництво продукції рослинництва і тваринництва, що забезпечують продовольчу безпеку країни, продуктів дитячого харчування та для окремих соціально незахищених верств населення;
- відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств до рівня, що забезпечує його конкурентоспроможність, створення сучасної виробничої інфраструктури – підприємств з переробки та зберігання продукції, систем зв'язку, інтеграційних формувань за участю промислового, банківського капіталу, інституційних та індивідуальних інвесторів;
- інноваційний розвиток галузі – насамперед селекції в рослинництві та тваринництві, впровадження сучасних технологій, підготовка кваліфікованих кадрів;

Дослідження показує, що доцільно виділити наступні групи заходів на рисунку 6.

Рисунок 6. Групи заходів для реалізації основні напрямки та пріоритети державної підтримки

Джерело: склала автор

Основними принципами при цьому мають стати:

- вибір головних напрямів і пріоритетів та прийняття розробки обґрунтованих і збалансованих програм;
- цілеспрямованість, адресність, обумовленість та обов'язкова гарантованість у фінансуванні програм;
- концентрація ресурсів на стратегічних напрямках для прийняття програм;
- системність механізмів державного фінансового регулювання;
- рівноправний доступ виробників усіх форм власності, залучених до виконання програми до фінансових, кредитних матеріально-технічних та інших ресурсів.

Для України АПК та зокрема, продовольчий ринок це більше ніж низка галузей. Тому сучасна кластерна модель продовольчого ринку України відображена на рисунку 7:

1. Кластери збільшують продуктивність праці за рахунок ефективного доступу до спеціалізованих ресурсів, послуг, інформації та робочої сили.
2. Полегшують координацію серед учасників.
3. Сприяють поширенню передового досвіду.
4. Кластери стимулюють та сприяють зростанню інноваційності за рахунок:
  - більшої можливості реалізації інновацій;
  - численних постачальників-генераторів знань;
  - можливості експериментування в рамках місцевих ресурсів
5. Кластери полегшують комерціалізацію та формування нового бізнесу за рахунок:
  - створення нових компаній та ідей;
  - формування груп винахідників, які стимулюються концентрованим попитом.

Рисунок 7. Модель продовольчого кластеру України

Джерело: склала автор

В Україні сформувались об'єктивні умови для позитивних змін в розвитку економіки. Розвиток кластерних ініціатив в Україні виявив необхідність першочергового здійснення наступних кроків:

- терміново розробити, затвердити та забезпечити реалізацію національної стратегії і програми підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів на основі формування і розвитку інноваційних кластерних структур;
- забезпечити законодавчу роботу в Україні по формуванню сприятливого для розвитку підприємництва ділового середовища з особливим акцентом на співпрацю влади, бізнесу, освіти і громадських організацій в інноваційних мережевих структурах;
- забезпечити впровадження в Україні інноваційних освітніх програм для університетів, інститутів та загальноосвітніх шкіл, і також для бізнес-інкубаторів для підготовки та перепідготовки фахівців, що беруть чи мають брати участь у розвитку і функціонуванні інноваційних мережевих структур;
- провести фундаментальні дослідження в напрямі визначення пріоритетів формування в Україні національних і регіональних інноваційних виробничих кластерів;

- створити Національну і регіональні Ради Конкуренентоспроможності, які повинні координувати розробку і виконання проектів інноваційних кластерних об'єднань, реалізацію найважливіших для країни кластерних ініціатив;
- всіляко сприяти розвитку міжнародної співпраці кластерів і мегакластерів України з кластерними об'єднаннями ЄС, ОЧЕС, РЕВ і на глобальному рівні.

До пріоритетних напрямів наукових досліджень у техніко- технологічній сфері належать:

- раціональної послідовності реалізації державної програми розвитку організаційних заходів щодо керованості ситуації з імпортом продовольства;
- розробка інженерно-економічних засад прогресивних форм використання складної й енергонасиченої техніки;
- обґрунтування мережі, спеціалізації та структури формувань технічного сервісу.

На державному рівні потрібно підтримувати технологічне переозброєння продовольчого ринку та галузей, які його обслуговують, впроваджувати спрощені процедури при закупівлі імпортного устаткування. Це прискорить розвиток ринкової інфраструктури та підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому ринку.

Потрібно також розвивати довгострокові партнерські відносини з міжнародними корпораціями, які вже освоїли ринок України, укладати з ними стратегічні альянси для виробництва та перенесення максимальної частини відтворювального процесу в нашу країну.

Слід законодавчо визнати розвиток продовольчої політики та належне наукове забезпечення агропромислового виробництва одним із основних пріоритетів агропромислового комплексу України. Назріла потреба у застосуванні державного замовлення на розробку науково-технічної продукції з визначенням кінцевого результату та передачею державному замовнику апробованих нових організаційно-економічних і технологічних рішень, технічних засобів, проектів, матеріалів, випуску наукоємної продукції.

Ознайомлення з світовим досвідом розвитку мережевих структур - кластерів, особливо в країнах Центральної і Східної Європи дає приклад Україні в необхідності проведення ефективної реструктуризації конкурентоспроможних комплексів і в переході до формування нових виробничих структур - мереж, агломерацій, альянсів, партнерств, кластерів. Хід економічних реформ у країнах ЦЄ продемонстрував правило, відповідно до якого їх успіх був можливий лише тоді, коли вони супроводжуються реформуванням усіх сфер суспільного устрою. Успіху реформ в європейських країнах з перехідною економікою, крім формування в них нової інституційної системи, сприяло також забезпечення гідного вибору правильних рішень, що зумовили прискорення суспільного прогресу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. International Trade Statistics [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm - Назва з екрану.
2. Market recovering faster than expected [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.steelguru.com/news/international_news/MTQ1MTA1/Market_recovering_faster_than_expected_-_OECD_Steel_Committee.html - Назва з екрану.
3. Соціально-економічне становище України (2009 рік) – Державний комітет статистики України. – 2010. – 29 с.) http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/makro_pokazniki/ukr/3125.html
4. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Ред. Осауленко О.Г. – К.:ДП Інформаційно-аналітичний центр, 2009. - 554 с.
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі України – режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> [Заголовок з екрану]
6. Тенденції світових ринків [Електронний ресурс] — Режим доступу:

http://ukrexport.gov.ua/ukr/harchova_i_pererobna_promislovist/ukr/864.html

7. Handbook of Statistics 2008 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://stats.unctad.org/Handbook/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=1907> - Назва з екрану.

НАПРАВЛЕНИЯ ПОЗИЦИОНИРОВАНИЕ УКРАИНЫ НА МЕЖДУНАРОДНОМ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОМ РЫНКЕ

Зварыч И.Я., доцент кафедры международного экономического партнерства Тернопольского национального экономического университета.

DIRECTIONS FOR POSITIONING OF UKRAINE ON THE INTERNATIONAL FOOD MARKET

Zvarych I.Y., assistant professor of department of international economic partnership of Ternopil National Economic University.

РЕЗЮМЕ

Окреслено тенденції продовольчого ринку України. Сформульовано перспективи формування моделі підтримки розвитку продовольчого сектора України та напрями розвитку продовольчого ринку України, в контексті цього запропонована модель продовольчого кластера України.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Продовольчий ринок, продовольчий кластер, імпорт і експорт продтоварів, агросектор, агровиробництво, АПК України.

РЕЗЮМЕ

Очерчены тенденции продовольственного рынка Украины. Сформулированы перспективы формирования модели поддержки развития продовольственного сектора Украины и направления развития продовольственного рынка Украины, в контексте этого предложена модель продовольственного кластера Украины.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

Продовольственный рынок, продовольственный кластер, импорт и экспорт продтоваров, агросектор, агропроизводство, АПК Украины.

SUMMARY

Outlined the trends of the food market of Ukraine. Prospects of forming a model of support the development of food sector of Ukraine are formulated and areas of the food market of Ukraine are proposed in the context of this model of the food cluster in Ukraine is proposed.

KEAWORDS

Food market, food cluster, food product import and export, food sector of Ukraine.